

วิเคราะห์พระบรมราโชบายสร้างชาติไทยของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการสร้างชาติไทยอย่าง
จริงจังและอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลา 15 ปีแห่งการครองราชสมบัติ แ่รงงานของ
พระองค์ก็ไม่อาจจะได้รับผลสำเร็จเต็มที่ หรือมีสิ่ง เอื้ออำนวยและผลักดันให้กิจการเหล่านั้น
ดำเนินไปอย่างราบรื่นแต่เพียงอย่างเดียว เพราะมีอยู่หลายประเภทและหลายครั้งที่พระบรม
ราโชบายของพระองค์ต้องประสบกับอุปสรรคหรือปัญหา ทั้งที่เกิดจากตัวนโยบายเอง จาก
สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนปัจจัยที่เกิดจากองค์พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง กล่าวคือ

ในส่วนเนื้อหาของพระบรมราโชบายบางประการ ปรากฏว่ามีปัจจัยพื้นฐาน
ที่เป็นอุปสรรคต่อความสัมฤทธิ์ผลบางอย่าง เช่น การปลุกใจชาวไทยให้เกิดความรู้สึกชาตินิยม
ซึ่งเป็นพระบรมราโชบายสร้างชาติที่สำคัญ แม้วาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้
ทรงมีพระบรมราชโองการสั่งการแสดงออกซึ่งการจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
ไว้มากมายและละเอียดลออพอสมควร แต่ความคิดชาตินิยมก็มีจุดอ่อนในตัวเอง คือเป็นสิ่งซึ่ง
เป็นนามธรรม ความสัมพันธ์มองเห็นได้ยากและเกิดขึ้นช้า ประชาชนบางพวกโดยเฉพาะกลุ่ม
ผู้ยากไร้และเสียเปรียบในสังคมอาจไม่เล็งเห็นความสำคัญเท่าเทียม เรื่องการครองชีพในชีวิต
ประจำวัน หรือที่เรียกกันว่าปัญหาปากท้อง, เพราะลัทธิชาตินิยมไม่สามารถให้ความมั่นใจได้ว่า
การปฏิบัติตามอุดมการณ์นั้นจะทำให้พวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม¹

1

กระมล ทองธรรมชาติ, "อุดมการณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย" วารสาร

นอกจากนี้ยัง วัตถุประสงค์ยิ่งกว่าการ แสดงออกอย่าง ใจของบุคคลใดเป็นการกระทำด้วยความจริงใจ ทั้งนี้ เพราะอาจมีการสร้างทำหรือกระทำอย่างฉาบฉวยเพื่อให้ผู้คนเห็นว่าเป็นการรักคือสถาบันทั้งสามได้

พระบรมราชโองบายบางอย่าง เป็นสิ่งที่ยากที่ประชาชนจะปฏิบัติตามได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาคนให้มีการดำเนินชีวิตประจำวันตามแบบอย่างตะวันตก ซึ่งอาจเป็นเพราะชีวิตค่านิยมในชีวิตความเป็นอยู่แต่ดั้งเดิมของคนไทย แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่น ทรงมีพระราชนิยมให้หญิงไทยมีพื้นขาวสวยงามแบบผู้หญิงตะวันตก โดยเลิกกินหมากอันเป็นเหตุให้ฟันดำ ปรากฏว่าคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังนิยมกินหมากกันอยู่ในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 ถึงกับสั่งห้ามกินหมากและให้ตัดฟันหมากทิ้งไปหมด

กิจการบางอย่างทรงจัดทำขึ้นด้วยอุบายหรือวัตถุประสงค์ที่แท้ เพื่อดำเนินงานไปกลับนำมาซึ่งปัญหาหลายประการ ที่ทำให้เกิดผลเสียต่อราชการแผ่นดินกันอน ทั้งนี้เกิดจากวิธีดำเนินการที่บกพร่องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเกิดจากบุคลากรที่ร่วมดำเนินงานตามรอยพระยุคลบาท ที่เห็นได้ชัดคือ กองเสือป่า เมื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายของกิจการนี้ นับว่าเป็นพระบรมราชโองบายที่ดีทีเดียว คือเพื่อฝึกหัดพลเรือนให้รู้จักป้องกันประเทศยามฉุกเฉิน และเพื่ออบรมจิตใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรู้จักหน้าที่ของตนต่อหม่อมคณะและประเทศชาติ การดำเนินนโยบายของกิจการนี้บางประการมีลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นประโยชน์ เช่น การฝึกหัดบรรเทาสาธารณภัย การนำนักเรียนแพทย์มารวมซ้อมรบเสือป่าในเวลาปิดภาคเรียน โดยตั้งเป็นกองนักเรียนแพทย์เสือป่า ทำหน้าที่ปฐมพยาบาลสมาชิกเสือป่าที่เจ็บป่วย แม้เป็นงานเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็ทำให้มีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยไม่ไ้เสียเวลาเรียนแต่อย่างใด ฯลฯ

1 เรื่องเดียวกัน

2 สัมภาษณ์ สุวัจน์ แดงสว่าง, อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และอดีตนักเรียนแพทย์เสือป่า, 6 มีนาคม 2524.

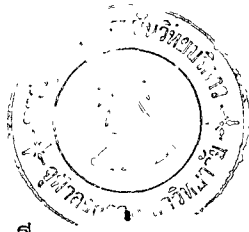
แต่ปรากฏว่าเมื่อดำเนินกิจการเสียไปเรื่อย ๆ ก็ยิ่งก่อให้เกิดการตำหนิติเตียนวิพากษ์วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานาจากบุคคลหลายระดับหลายอาชีพที่ไม่เห็นชอบด้วยกับวิธีการหรือไม่เห็นว่ากิจการนี้จะได้ประโยชน์คุ้มกับเวลาและค่าใช้จ่ายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทุ่มเทลงไปอย่าง เช่นที่พวกคณะกบการ ร.ศ.130 ได้เคยนำมาอ้างเป็นสาเหตุหนึ่งที่พวกเขาไม่พอใจการบริหารราชการแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งกองเสื่อป่าขึ้นมาแข่งศึกกับทหาร¹ ในสภาพความเป็นจริงกิจการเสื่อป่าก็มีข้อบกพร่องตามที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่ไม่ใช่น้อย เช่น ก่อให้เกิดความน้อยใจ ความขุ่นเคืองใจแก่พวกทหาร เพราะเห็นวากองเสื่อป่าแทรกแซงกิจการและหน้าที่ของทหารด้วยการใช้อุปกรณ์ เช่น อาวุธปืนและกระสุนของกองทัพ และมีการขอยืมเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระตักน้ำ เต็นท์ ผ้าใบ ฯลฯ จากกองทัพมา แม้วาคอมกองเสื่อป่าได้สร้างสะสมของตัวเองก็ปรากฏว่าทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมากในการปฏิบัติหน้าที่ เสื่อป่าก็มีสิทธิถืออาวุธและปฏิบัติหน้าที่แทนทหารในยามสงคราม² ผลสำคัญที่กระทบต่อกองทัพของชาติก็คือสมาชิกเสื่อป่าได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์ทหาร เพราะถือว่าได้รับการฝึกหัดอย่างทหารแล้ว³

¹ ทรายละเอียดคินบพที่ 2.

² อัจฉราพร กุมพิสมัย "กบฏ ร.ศ.130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่มทหารใหม่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 152.

³ หจข., ร.6 บ.16/35 การเกณฑ์ทหารกับขออนุญาตไม่เกณฑ์ทหาร ลงวันที่ 6 - 17 มีนาคม 2456 อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

กิจการเสื่อป่ายังทำให้เกิดความเสียหายแก่ราชการแผ่นดิน เช่นตองอาศัยความ
 อุดหนุนทางคานก่าดังคนจากทางราชการ คือในการซ่อมรถประจำปีทางสำนักพระราชวังจะ
 ทำจดหมายเวียนขอใ้หน่วยงานต่าง ๆ ผอนันใหญ่ที่ไม่สมี่ราชการสำคัญ ๆ มารวมซ่อมรถ
 ให้ไ้ไ้ไ้มาก ๆ และอาศัยความอุดหนุนทางคานทรัพย์ากร เช่นตองจัดเรือกลไฟไว้กอขมบริการ
 รับส่งสมาชิกเสื่อป่า หรือการไ้งบประมาณแผ่นดินซื้อเครื่องพิมพ์คี่คมาใ้ใ้ราชการเสื่อป่า¹
 เป็นต้น

แมื่กิจการเสื่อป่าจะถูกไ้โจมตีมากเพียงใด พระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัวก็ยั้งทรงสนมสนุนกิจการนี้เป็นอย่างมาก ทรงจัดการเรื่องต่าง ๆ ของเสื่อป่าควย
 พระองค์เอง นมตั้งแตทรงเป็นผู้นำในการซ่อมรถ ทรงลงมือเขียนทะเบียงรถประจำตัว
 นายกองนายหมควยลายพระหัตถ์² พระองค์ทรงทุ่มเทเวลาใ้กับกิจการนี้มาก เกินไปเช่น
 เสคี่ใ้ไปรวมกิจกรรมของสโมสรเสื่อป่าเกือบทุกวัน เสคี่จออกใ้นอกพระนครเพื่อซ่อมรถ
 เสื่อป่า และยั้งทรงยกของขมเขยและปนมำเห็นจรางวัลแก่เสื่อป่าตามแต่ "จะขอมำเห็นจ
 อะไ้ไรบ้างก็ใ้ขอมำที่เคี้ยว"³ นอกจากนียั้งทรงใ้จ่ายพระราชทรัพย์ของพระคลังข้างที่
 เพื่อกิจการนี้ไปเป็นจำนวนมาก⁴ ทั้งนี้ พิจารณาใ้คว้อาจเป็นเพระสะสมพันธภาพที่สันคลอน
 ระหว่างพระองค์กับพวกทหารหลังจกเกิดเหตุการณกบฏ ร.ศ.130 ทำใ้พระองค์ไม่ทรง
 ไ้วางพระราชหฤทัยใ้พวกทหารเท่าใดนักแม้วจจะทรงสนมสนุน

¹ อัจฉราพร กุมพพิสมัย "กบฏ ร.ศ.130 : ศักษากรณใ้การปฏิรูป...", หน้า

156 - 159

² เรื่องเคี้ยวกัน, หน้า 157 - 158.

³ หอวชิราวุธานุสรณ์, สมุดแจ่งเหตุสำหรับใ้ใ้ในราชการของกรมเสนาธิการ

เสื่อป่า

⁴ สำนักการเลขาธิการ, แผ่นที่ 125 เรื่องสั่งจ่ายเงินค้ำสิ่งของต่าง ๆ

กิจการของกองทัพเป็นอันมาก¹ ทำให้ดูเหมือนหนึ่งว่าพระองค์ทรงใช้เสื่อป่าในลักษณะเป็น "กองทัพส่วนพระองค์"²

พระอุปนิสัยที่โปรดการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โปรดอาจพิจารณาได้ว่ามีผลมาถึงกิจกรรมของกองเสื่อป่า ที่เห็นได้ชัดคือในการซ้อมรบเสื่อป่าไม่ค่อยจะได้ผลในการฝึกหัดอย่างเต็มที่ เพราะฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามพระองค์ต้องแกล้งทำเป็นแพ้เพื่อเอาใจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ก็ต้องพยายามอย่าให้พ่ายแพจนหลุ่หลุ่จนเกินไป โดยพยายามให้ฝ่ายชนนั้นเห็นว่ากว่าจะชนะได้ก็ต้องใช้ความพยายามอย่างหนัก "จึงจะพอพระราชหฤทัย"³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงทุ่มเทเวลาในด้านการปลูกฝังความรักชาติด้วยการกระตุ้นเตือนใจชาวไทยให้เกิดความรู้สึกชาตินิยม โดยเฉพาะทางบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก ทำให้ทรงมีเวลาน้อยสำหรับการเอาพระทัยใส่ในราชการแผ่นดินด้านอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความเป็นอยู่ของราษฎร การปรับปรุงการเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย ควรที่จะต้องทรงปฏิบัติพระราชภารกิจครอบคลุมทุกด้าน และแม้ว่าการปลูกใจประชาชนให้เกิดความรู้สึกรักชาติเป็นสิ่งที่ดี และการประพันธ์ก็ไม่เป็นสิ่งที่ผิดและยังให้ผลดีทางด้านการศึกษา เสริมวรรณกรรมของชาติ แต่ก็ควรจะเป็นเพียงพระราชกิจข้างเคียงหรือเสริมการบริหารราชการแผ่นดินด้านอื่นที่เป็นพระราชภารกิจหลัก

¹ ทรายละเอียด โนนทรี 3

² อัจฉราพร กมฺพพิสมัย, "กบฏ ร.ศ.130 : ศึกษากรณีการปฏิรูป....",

หน้า 160.

³ พระครูธรรมาภรณ์, "บันทึกและความทรงจำของพระครูธรรมาภรณ์ เรื่องชีวิตที่ยามานะ" อ้างอิงใน ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, พระมหาธีรราชเจ้า (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2515), หน้า 57.

สภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยนั้นก็มีส่วนสำคัญที่จะบันดาลความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือเป็นอุปสรรคของงานสร้างชาติของพระองค์ อย่างเช่น พระบรมราโชบายด้านการป้องกันภัยจากการรุกรานจากภายนอกประเทศที่ทรงทำเสมือนหนึ่งว่าบ้านเมืองอยู่ในภาวะกับขั้วกับวิธีที่การปลุกใจทางบพพระราชนิพนธ์ที่ดี การสร้างแสนยานุภาพของกองทัพด้วยการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์เป็นจำนวนมากก็ดี ฯลฯ มีอุปสรรคในแง่ที่ว่า ในสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏน่าจะมีส่วนทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร คือบ้านเมืองในเวลานั้นอยู่ในสภาพที่น้ำพ้อใจพอสมควร ลัทธิจักรวรรดินิยมซึ่งเคยถูกลดความเอกราชและความมั่นคงของประเทศในรัชกาลก่อนได้กลายเป็นสิ่งที่ทันสมัย¹ แม้เมื่อตอนกลางรัชกาลมีเหตุการณ์สงครามโลก แต่สมรรถมก็อยู่ห่างไกลจากเมืองไทย ประชาชนบางพวกจึงไม่เล็งเห็นผลกระทบตอประเทศไทยอย่างเช่นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเห็น ดังที่มีผู้แสดงความคิดเห็นว่าประเทศไทยไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการสงครามด้วยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการประกาศความเป็นกลางก็ตาม หนังสือพิมพ์ก็พากันวิพากษ์วิจารณ์การทุ่มเทงบประมาณด้านการทหารเป็นจำนวนมาก บางก็วิจารณ์ว่าควรจะลดรายจ่ายด้านนี้ด้วยการลดจำนวนทหารประจำการลงไป "...เพราะเท่าที่เป็นอยู่เวลานี้ก็ยังไม่สู้จำเป็นอะไรนักถึงกับจะต้องลงทุนจ่ายเงินเป็นจำนวนอันมากเช่นนี้ สำหรับเป็นเกียรติยศของประเทศ หรือแสดงในอาการเตรียมกำลังให้ชาติศัตรูเกรงขาม..."² และกิจการตำรวจเพื่อไว้รักษาการณ์ในยามสงบก็มีความจำเป็นมากกว่า³

ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในรัชสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน ๆ เพราะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น การคมนาคมและสื่อมวลชนเจริญขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็เกิดจากการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั่นเอง

¹ มีทนา เกษมดล, "การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 62.

² "กำลังของประเทศสยาม", สัมพันธ์ไทย (26 พฤษภาคม 2466) : 2.

³ เรื่องเดียวกัน

และความคิดเกี่ยวกับลัทธิการปกครองระบอบประชาธิปไตยและสังคมนิยมได้แพร่ขยายกัน
ในหมู่ชาวไทยมากขึ้น จึงทำให้สนใจในเรื่องการเมืองการปกครอง เกิดความคิดวิพากษ์
วิจารณ์การบริหารราชการขององค์พระประมุขหรือรัฐบาล ดังนั้น ไม่วาพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงประกอบพระราชกิจใด ๆ ย่อมจะอยู่ในสายตาและความ
รู้สึกนึกคิดของประชาชนเสมอ ผู้ที่มีหัวคิดรุนแรงหรือก้าวหนาและกล้าหาญก็จะแสดงความ
คิดเห็นออกมาโดยการ เล่าสู่กันฟังปากต่อปากและทางหน้าต่างสื่อพิมพ์และถึงชนกมีความ
คิดที่จะก่อการปฏิวัติเลยก็เคียว ดัง เช่นที่มทหารและพลเรือนกลุ่มหนึ่งจะก่อการปฏิวัติใน
พ.ศ. 2454 (กบฏ ร.ศ. 130) เป็นต้น

สภาพดังนั้นจะกล่าวได้ว่า ประชาชนในรัชสมัยของพระองค์นั้นปกครองยาก
กว่าแต่ก่อน ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศโลกา ไททรงเคยกราบบังคมทูลไว้ถึงแต่ตอน
ต้นรัชกาล¹ และสถานการณ์ในรัชสมัยนั้นจึงมีลักษณะดังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัวซึ่งทรงครองราชสมบัติต่อมาได้ทรงมีพระราชปรารภว่า

...ในรัชสมัยที่เพิ่งสิ้นสุด (หมายถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
— ผู้เขียน) หลายสิ่งหลายอย่างก็ทวีความเลวร้ายไปมาก เนื่องจากเหตุหลาย
ประการ... กำเนิดของหนังสือพิมพ์ฟรีเพรสทำให้สถานการณ์ในขณะนั้นขยายตัว
เลวร้ายมากขึ้น ฐานะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสิ่งหนึ่งที่ตกอยู่ใน
สุภาวะล่ำมาก ความเคลื่อนไหวทางความคิดในประเทศแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน
วาระระยะเวลาของระบบเอกราชไทยเหลืออยู่น้อยลงเต็มที...²

ฉะนั้น การป้องกันรักษาเสถียรภาพของระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย
ซึ่ง เป็นองค์ประกอบสำคัญของชาติไทยในทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ ทรายละเอียดยุคใหม่ ที่ 2

² กจร., 5.7 สบ. 2. 47/32 บันทึกเรื่องการเมืองการปกครอง ลงวันที่ 23

จะโดยทางพระราชนิพนธ์ พระบรมราชาโฆวาท หรือการให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี จะได้ทรงทราบกระแสความคิดทางการเมืองของราษฎร¹ เพื่อชี้แจงและชักชวนให้ราษฎรเห็นความสำคัญของระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยดังกล่าว เลิกยึดไว้ในระบอบประชาธิปไตยหรือลัทธิการเมืองอื่น ๆ จึงกลับเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยุ่งยากพระทัยที่งานสร้างชาติของพระองค์ไม่ดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะยังทำให้ความคิดทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบราชาธิปไตยแพร่หลายมากขึ้น ประชาชนให้ความสนใจและแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายปกครองมากขึ้น ความพยายามของพระองค์ที่จะทรงกำจัดการปกครองประชาธิปไตยโดยใช้วิธีการของประชาธิปไตยจึงกลายเป็นผลที่ช่วยสร้างความสำนึกทางการเมืองโดยไม่รู้ตัว²

เหตุการณ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ เช่น การเกิดกบฏ ร.ศ.130 การถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางหนังสือพิมพ์ก็ย่อมมีส่วนทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกสะเทือนพระทัยเกิดความรู้สึกขาดพวกพ้อง ความหวาดระแวงในพวกทหารและเสนาบดีตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์บางพวก และขาดความมั่นใจพระทัยในสถาบันกษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยซึ่งทรงศรัทธาเป็นอันมาก ทำให้ทรงมุ่งเพ่งเล็งที่จะรักษาการปกครองปกครองดังกล่าวมากเกินไป ซึ่งเห็นได้ชัดในกรณีที่โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบมณฑลที่ราชการกระทรวงมหาดไทยใหม่ใน พ.ศ.2468 โดยทรงย้ายกรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปกครองไปขึ้นกับกระทรวงอื่น ทรงตั้งตำแหน่งอุปราชประจำภาคทำหน้าที่ต่างพระองค์พระมหากษัตริย์มีอำนาจเหนือข้าราชการทั้งปวงให้ขึ้นตรงต่อพระองค์ และโปรดเกล้าฯ ให้โอนสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ จากกระทรวงมหาดไทยมาสังกัดกระทรวงวังไว้ช่วยสืบทอด

¹ ทรายละเอียดยุคใหม่ที่ 3

² ชัยอนันต์ สมทวณิช, การเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย

ราชสำนักขึ้นตรงต่อพระองค์เช่นเดียวกัน พิจารณาได้ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นความพยายามในการดึงอำนาจกลับสู่พระองค์ด้วยการคุมข้าราชการชั้นสูงในส่วนภูมิภาค และลดอำนาจเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย¹ ทั้งยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ พยานคือกระทรวงมหาดไทย ซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ถึงกับกราบถวายบังคมลาออกจากราชการในปีเดียวกัน โดยทรงอ้างว่าพระพลานามัยเสื่อมโทรม²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังโปรดการขุดเลี้ยงมหาดเล็กไว้เป็นจำนวนมากเพื่อคอยรับใช้และรวมกิจกรรมที่โปรดเหมือนอย่างที่ตั้งรกรากมาตั้งแต่ครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ³ พระองค์มักโปรดอยู่ตามกลางแคว้นของข้าราชการเหล่านี้ไม่ว่าจะประทับอยู่ในพระราชวัง ในพระนคร หรือเสด็จประพาสหัวเมือง ซึ่งมักทรงอ้างว่าเพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสได้เข้าเฝ้าใกล้ชิดก็ตาม พระองค์ทรงถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็น "พวกพ้อง" ของพระองค์อย่างแท้จริง พระองค์จึงได้ทรงขุดเลี้ยง เป็นอย่างดี มีการพระราชทานบรรดาศักดิ์ทรัพย์สินของให้เป็นจำนวนมาก และพระองค์ได้โปรดให้ข้าราชการและข้าราชการบริพารที่ใกล้ชิดเป็นผู้ดำเนินการสนองพระบรมราโชบายสร้างชาติของพระองค์หลายประการก่อนที่จะเผยแพร่ออกไปสู่ประชาชน ดังเช่นโปรดให้เข้าร่วมกิจการเสือป่าคุศิกษานี ร่วมฝึกหัดแสดงโขนละครซึ่งทรงต้องการจะอนุรักษ์ไว้เป็นศิลปประจำชาติของไทยตลอดไป และเมื่อทรงมีพระราชประสงค์จะทรง

¹ จันทรัตน์ ประวาลัทม์, "การศึกษาเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 172.

² หจข., ร.6 ม.3.1/56 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ พยานมังคละหลวงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2458

³ ทรายละเอียดในบทที่ 1.

วางหลักสำหรับครอบครัวคนไทยใหม่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามแบบอย่างธรรมเนียมตะวันตก มีพระราชนิยมที่จะให้ชาวไทยมีภรรยาคนเดียวและมีการจดทะเบียนครอบครัวรับรองบุตรภรรยา พระองค์ก็โปรดประกาศเป็นกฎข้อบังคับสำหรับข้าราชการในราชสำนักของพระองค์ก่อน¹ ฯลฯ

ขณะที่ทรงครองราชสมบัติอยู่นั้นยังปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสามารถเข้ากับพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางสามัญชนหลายพระองค์และหลายคนที่เคยรับราชการตำแหน่งสำคัญมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนเมื่อความรุดหน้างานในกิจการแผ่นดิน และพระองค์ไม่โปรดให้เข้ารับราชการในรัชสมัยของพระองค์ก็ ตลอดจนกระทั่งทรงห่างเหินและกินแหนงแคลงพระทัยกับเสนาบดีในรัฐบาลของพระองค์และพระประยูรญาติทั้งในเรื่องนโยบายแผ่นดินและเรื่องส่วนตัวพระองค์/ตัวหมู่หมื่นต่าง ๆ เป็นเหตุให้การระดมสรรพกำลังและสติปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศชาติดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด เคยปฏิบัติมาไม่มากเท่าที่ควร ทั้งที่ควรจะทรงกระชับความสัมพันธ์กับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เหล่านั้นให้แน่นแฟ้นและให้ทั่วถึงแตกฉานทรงสร้างคนของพระองค์ขึ้นมาใหม่ที่เป็น "พวกพ้อง" ของพระองค์แท้ ๆ ทำให้เกิดการแตกแยกแบ่งพรรคแบ่งพวกไปโดยปริยาย พวกที่ห่างเหินกันอยู่ใจ พวกที่ใกล้ชิดบางคนกลายเป็นคนเห่อเหิม หยิ่ง และประพาศตัวไม่ต่าง ๆ ซึ่งก็ยิ่งก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชนที่ห่างเหินที่มีความน้อยใจอยู่แล้ว ประกอบกับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักโปรดการเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับในหัวเมืองอยู่เสมอ และการเสด็จไปชมรมเสือป่าเป็นประจำ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพระองค์กับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เหล่านั้นมากขึ้น

เมื่อพิจารณาภูมิหลังส่วนตัวของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น ด้านการศึกษา พระอุปนิสัย แนวพระราชดำริ เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เห็นได้ว่ามีผล

¹ ทรายละเอียดยุคที่ 3.

กระทบต่อพระบรมราชาโบาย วิธีการ ตลอดจนเครื่องมือที่ทรงนำมาใช้ในงานสร้างชาติของพระองค์อยู่ไม่น้อย อย่างเช่น ภูมิหลังทางการศึกษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่เจริญสูงสุดในทุก ๆ ด้าน และใคร่ขอว่าเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่ง ย่อมทำให้พวกปัญญาชนรุ่นใหม่ที่คบคิดคาดหวังว่าพระองค์ทรงจะเป็นนักปกครองที่มีหัวก้าวหน้า มีแนวพระราชดำริทางการเมืองแบบเสรีนิยม และคงจะพระราชทานรัฐธรรมนูญในไม่ช้าด้วย¹ และการที่ทรงครองราชย์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมราชชนกผู้ทรง เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงระบือชื่อและ เสด็จประพาสชนบทตลอดเวลา 42 ปี ก็ย่อมทำให้เกิดการเปรียบเทียบได้ง่าย ถ้าพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ไม่ดำเนินรอยตามพระยุคลดมหาท หรือทรงดำเนินพระบรมราชาโบายปกครองประเทศด้วยวิธีการที่แตกต่างไปจากสิ่งที่พระราชชนกเคย

ความล้มเหลวในเรื่องการอภิเษกสมรสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่ทรงถอนหมั้นพระวรวงศ์เธอเจ้าวิมลฉัตร และการที่มีพระมเหสีหลายพระองค์ในเวลาต่อมา ทั้ง ๆ ที่ทรงมีพระราชนิยมเรื่องการมีภรรยาหลายคน และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะวางพระองค์และราชสำนักของพระองค์เป็นตัวอย่างแก่ชาวไทยทั่วไปดัง เช่นในคานอื่น ๆ ก็ตาม ทำให้เป็นที่ "ฉงนสนเท่ห์ของพสกนิกรชาวไทย"⁴ และก็ย่อมจะมีผลทำให้คำสั่งสอนแนะนำของพระองค์ที่ให้นายไทยมีภรรยา

¹ มีทนา เกษกมล, "การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการ เมืองการปกครอง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 62.

² แฉมสุข นุมนนท์, ยังเติร์กรุ่นแรก..., หน้า 156.

³ คุรยละเอียดใน ญ.วุฒิสถิตินุกรม, พระบรมราชินีกรรัตนโกสินทร์ (พระนคร : สำนักพิมพ์คองศึกษา, 2515, หน้า 284 - 300.

⁴ ฟรานซิสบีแซร์, พระยาภิรมย์ไมตรี แผลโดย อายะคา กิริเมกุล และคนอื่น ๆ (พระนคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, 2505), หน้า 131.

คนเด็ยขาดความสำคัญลงได้ และยอมทำให้พระบรมราชาโฉบายที่จะยกฐานะของสตรีเพื่อ
ความเป็นระเบียบและความรุ่งเรืองของสังคมไทยชาคนำหนักไปบ้างไม่มากก็น้อย

ในขณะที่พระองค์ทรงแนะนำสั่งสอน ก็เคยเห็นที่นิยมธรรมเนียมและชอบเลียนแบบฝรั่ง
ไม่ว่าจะด้านความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการ เมือง หรือความประพฤติปฏิบัติโดยทางบท
พระราชวินิจฉัยที่ พระราชดำรัสและพระบรมราชาโฉบายที่ก็ พระองค์เองกลับทรงเป็นผู้ที่กระทำ
เลียนแบบตะวันตกมากกว่าใคร ๆ ในประเทศ¹ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งสโมสรหรือคลับ เพื่อพบ
ประชุมกัน การมีข้าราชการบริพารแวดล้อมแบบ เจ้านายและขุนนางอังกฤษที่มีอัสวินแวดล้อม
การกำหนดใ้คนไทยใช้นามสกุล พระราชนิยมเรื่องการแต่งกายของหญิงไทย การจัดพิธี
ราชาภิเษกสมรสของพระองค์เองและพิธีสมรสพระราชทาน² การเขียนบทความลงหนังสือ
พิมพ์ ฯลฯ หรือแม้แต่การปลุกฝังความรักชาติแก่พลเมืองด้วยการใช้ลัทธิชาตินิยมก็ล้วนแต่เป็น
คตินิยมของตะวันตกทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวนี้ยอมทำให้พระบรมราชาโฉบายหรือพระราชโอรส
ตำหนักที่เห็นเรื่องการ เลียนแบบฝรั่งกลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ไปบ้าง

ความขัดแย้งที่มีอยู่ในพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยัง
ปรากฏในด้านความรู้สึกที่มีต่อสถานภาพทางการเมืองของพระองค์ คือในขณะที่พระองค์
ไม่ทรงมีความมั่นใจพระทัยในพระราชอำนาจและความรู้สึกขาคพวกพ้องนับตั้งแต่ได้ทรงดำรง
ตำแหน่งองค์รัชทายาทมาจนถึง เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์เกิดมัญหามภู ร.ศ. 130 การถูก
โจมตีทางด้านหนังสือพิมพ์ แต่พระองค์ก็ทรงมีความมั่นใจพระทัยในพระองค์เองมากกว่ายังทรง
ได้รับความจงรักภักดีจากประชาชนของพระองค์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่า
เป็นผลมาจากการที่ทรงมีพระอารมณ์อ่อนไหวง่าย ทรงศรัทธาในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช
และความเชื่อเรื่องมุนุฎาภินิหาร³ ประกอบกับการที่ไปรคเสด็จประพาสหัวเมืองอยู่เนือง ๆ

¹ มีทนา เกษกมล, "การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมือง
การปกครอง....., หน้า 66.

² ุรรายละเอียดในบทที่ 3.

³ ุรรายละเอียดในบทที่ 1.

ไค้ทอ๓พระเน๓ครเห็นว่๓ไม่ว่๓จะเส๓ด็จที่ไค้เก๓ "มี๓ราช๓ฏรเป็น๓อัน๓มาก๓พ๓กั๓นมา๓เฝ๓า๓ชม๓พระ๓บรม
โพร๓ธิ๓สม๓ภา๓ร๓บาง๓คน๓ก็๓มี๓ของ๓มา๓ถวาย๓คว๓ย๓เม๓ื่อ๓ถวาย๓เส๓ริ๓จ๓แล้ว๓ก็๓ป๓ู๓เฝ๓าล๓ง๓น๓ิ่ง๓จ๓อง๓ตาม๓อง๓ค๓ู
พระ๓เจ๓า๓แ๓น๓ค๓ิน๓เพ๓ราะ๓อ๓ย๓าก๓จะ๓ไค้๓เห็น๓ให้๓เต็ม๓ตา"¹ ท๓รง๓เช๓ื่อ๓ว่๓า๓า๓การ๓เช๓น๓นี้๓ "เป็น๓ส๓ัญ๓ญา
อัน๓หน๓ึ่ง๓ของ๓คน๓ไทย๓ที่๓แ๓ส๓ด๓ง๓ความ๓จง๓รัก๓ภ๓ัก๓ดี๓ต่อ๓พระ๓เจ๓า๓แ๓น๓ค๓ิน๓และ๓แ๓ส๓ด๓ง๓ความ๓เป็น๓ไทย"²
และ๓จ๓าก๓การ๓ที่๓เส๓ด็จ๓หัว๓เม๓ื่อ๓ง๓บ๓อย๓น๓เ๓อง๓ทำ๓ให้๓ท๓รง๓เช๓า๓พระ๓ท๓ย๓และ๓ "ท๓ง๓คน"³ ว่๓า๓พระ๓องค์
ไค้๓ท๓ร๓า๓บ๓อ๓ธ๓ย๓าศ๓ย๓ี๓จ๓อง๓ของ๓ประ๓ชา๓ชน๓พล๓เม๓ื่อ๓ท๓ง๓ไค้๓ใคร๓ไค้๓เห็น๓ระ๓เบ๓ีย๓ม๓การ๓ประ๓พ๓ด๓ิ๓ของ
ข๓าร๓าร๓การ๓เฝ๓าย๓ป๓ก๓คร๓อง๓ใน๓ท๓อง๓ถ๓ิน๓ต๓าง๓ ๆ๓ เป็น๓อ๓ย๓าง๓ค๓ี"⁴

ด๓ัง๓น๓ั๓พระ๓องค์๓ไม๓ท๓รง๓เช๓ื่อ๓ว่๓า๓ราช๓ฏร๓ใน๓ต๓าง๓จ๓ั๓ง๓ห๓ว๓ัด๓หรือ๓ราช๓ฏร๓ส๓่วน๓ใหญ่๓ของ
ประ๓เท๓๓ศ๓คือ๓พ๓วก๓ชาว๓ไร๓่๓ชา๓ว๓นา๓ค๓อ๓ย๓ู่๓ใน๓ภ๓าว๓ะ๓ย๓าก๓จน๓เร๓น๓แ๓น๓เหมือน๓กับ๓ที่๓ค๓ณะ๓เฝ๓อ๓การ๓ ร.ศ.
130๓ เ๓็๓ง๓เห็น๓ เช๓น๓ คร๓าว๓เส๓ด็จ๓ประ๓พา๓ส๓หัว๓เม๓ื่อ๓ง๓ตะ๓วัน๓ต๓ก๓ตั้ง๓แ๓น๓คร๓ป๓ู๓ม๓ถึง๓กา๓ญ๓จ๓น๓เริ๓
โน๓เ๓ื่อ๓ณ๓ม๓กร๓าคม๓ พ.ศ.2456๓ พระ๓องค์๓ไค้๓ทอ๓ค๓พระ๓เน๓คร๓เห็น๓ว่๓ " ...ต๓ล๓อด๓ต๓าง๓ที่๓ไค้๓เ๓ิน๓มา
ราช๓ฏร๓น๓า๓ข๓าว๓หล๓าม๓มา๓แจ๓ก๓ให้๓กิน๓ ซึ่ง๓ถ๓า๓จน๓จ๓ริง๓ก๓ง๓ทำ๓มา๓ไม๓ไค้๓ และ๓บาง๓แ๓ง๓มี๓ส๓ำ๓รับ๓มา๓เ๓็๓ง
คว๓ย๓ข๓ำ๓ เพ๓ราะ๓ฉ๓น๓ั๓ ก็๓เป็น๓อัน๓ไม๓ต๓รง๓ตาม๓ค๓ำ๓ที่๓น๓ั๓ก๓พ๓ด๓กล๓าว๓ประ๓การ๓หน๓ึ่ง..."⁵

¹ พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็ก
หลวงในพระบรมราชูปถัมภ์, วันที่ 13 พฤศจิกายน 2457 ใน พินาน แจมจรัส (รวบรวม),
ราชวลี, หน้า 739.

² เรื่องเดียวกัน

³ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 0116/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์
เรื่อง "ความเข้าใจผิด"

⁴ เรื่องเดียวกัน

⁵ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมือง - การเปลี่ยนแปลงการเมืองไทย

จากการที่ทรงมีทัศนะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นความจำเป็นที่ทรงดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเริ่มจากการเกษตรกรรมเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 80 ของประชากรทั้งประเทศในขณะนั้นให้ดีขึ้น ดังคำกราบบังคมทูลชี้แจงตามสภาพความเป็นจริงของเจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตร¹ ฉะนั้น ชาวนาไทยในสมัยนั้นจึง "มิได้รับผลเกื้อกูลจากรัฐบาลให้พอเพียง"²

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะพิจารณาสภาพเมืองไทยในรัชสมัยนั้นในแง่ของความเป็นอยู่และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนเห็นได้ว่าอาจจะมีส่วนทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมองปัญหาในด้านเศรษฐกิจในมุมแคบ ไม่ทรงสังเกตเห็นความสำคัญและความจำเป็นหรือขาดความกระตือรือร้นที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจของชาติหรือความเป็นอยู่ของราษฎรให้ประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติอย่างรีบด่วนคือ จำนวนประชากรในเวลานั้นยังมีน้อยมากเมื่อเทียบกับทรัพยากรประเทศไทยยังไม่เคยประสบความเค็ดรอนอันเนื่องจากจำนวนพลเมืองมีมากกว่าส่วนของโลกทวีป³ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงสังเกตเห็นสภาพเช่นนี้ ดังที่ทรงกล่าวว่า คนไทย "ยังไม่ได้แย่งกันทำงาน"⁴ ทรงเห็นว่าการป้องกันบ้านเมืองให้พ้นจากภัยการรุกรานมีความจำเป็นมากกว่าการที่ความมั่งคั่งให้กับประเทศ ถ้าขาดการเตรียมการด้านนี้ก่อนชาวไทยก็ไม่สามารถจะมั่นใจได้ว่าจะรักษาทรัพยากร

¹ หจช., ร. 6 กษ. 1/4 "Memorandum on Our Domestic Economy" เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2453.

² "อินคัมแทกส์", สัมพันธไทย (17 พฤษภาคม 2467) : 3.

³ พร.เพ็ญ สันตะระกุล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 76.

⁴ ทอชิวราฐานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01152/ป.3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "จากเรื่องทรัพยากรตามความเห็น เอกชนผู้ได้อ่านหนังสือนี้".

ไว้ได้เมื่ออุทกภัยมาถึง เมือง¹ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมและความรู้สึกนึกคิดทางสังคมของชาวไทยในเวลานั้นก็อาจจะมียุทธิพลต่อแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างมากในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลรวมสมัย ก็มียุติภาวะ เป็นท่านเอง เดียวกับที่ปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในหนังสือ เรื่องสี่แผ่นดินซึ่งสะท้อนภาพชีวิตคนไทยในสมัยนั้นไว้ว่า

...ในระยะเวลาครั้งรัชกาลที่ 6 นั้น เมืองไทยกำลังอยู่ในสมัยที่สมบรมสุขสุดอย่าง ยุคเยี่ยมสมัยหนึ่ง หลังจากการก่อสร้างสร้างตัวมาแต่แผ่นดินกอน ๆ ผลคึกคาง ๆ ที่พึงจะเกิดขึ้นจากความอุตสาหกรรมเพียรของคนแต่อกนั้นก็มาตกแตกในยุคนั้น ความสงบ เรียบร้อยของบ้านเมือง ทรัพย์สินมัตติของบ้านเมืองและของ เอกชนที่ได้สะสมเอาไวคางมารวมกันคองไปเกิดความสุขกายสบายใจและชีวิตที่ไม่มียังวูลแตกน เป็นจำนวนมาก ความแน่นอนแห่งชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตเป็นปัญหาที่ไม่มียังใครคำนึงถึง ทุกคนมองชีวิตควยความพอใจ เห็นแต่ความหรรษาโออา และคนที่อยู่ใหญ่ โลกเดียวกับพลอย (ตัวละครในเรื่อง - ๘ เขียน) เกอมจะเรียกไคว่ามีปัญหาคอย อยางเดียวกับปัญหาที่ว่าใครจะหรรษากวกัน...²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงประเมินความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีความคิดก้าวหน้าทางการเมือง เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง หรือไม่ทรงเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นมีความบริสุทธิ์ใจ แต่ทรงมองว่าเป็นพวกที่อยู่ในประเภทมากยากนานหรือ ฟังไม่ไค้ศัพท์จับไปกระเดียด³ "คนลัทธิ (เทโอรี่) โดยมิไค้ปฏิบัติ (แปรคัทธิ)"⁴

¹ เรื่องเดียวกัน

² ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2506), หน้า 73.

³ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ วอ1146/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "อัคราัยแห่งความเข้าใจผิด"

⁴ เรื่องเดียวกัน

เช่นพวกที่มีความเห็นควรให้เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นแบบประชาธิปไตย หรือสาธารณรัฐ เป็นพวกคั่นคำศัพท์ว่า "ประชาธิปไตย" เพราะเห็นเป็นของ "โก้" หรือถูกสมัยโดยไม่พิจารณาว่าตลอดความหมายถึงอะไร¹ หรือไม่ก็เป็นพวกที่ "...เห็นแก่ตัวและหุนเหิงใจเมา หลงลอยคำของนักพูดและหนังสือพิมพ์ชาวต่างชาติ หรือพวกที่มีความแค้นส่วนตัวเป็นเจ้าของ พยายามแหยสาระแนำไปในทางใทกอ กำเวิบจลาจลห้งหลาย...."² ส่วนพวกที่ขอมลัทธิสังคมนิยม ทรงเชื่อว่าไม่ได้ยึด ถืออย่างจริงจัง แต่เป็นพวกที่อิจฉวนรวย หรือมีความคิดฟุ้งซ่าน³ นอกจากนี้ยัง ทรงมีพระทัยว่าการ เปลี่ยนแปลงการปกครองจะทำได้เฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น คนในหัวเมืองยังไม่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดนี้และ "จะไม่มีผู้ใดสามารถเข้าใจ ลักษณะการปกครองทางประชาธิปไตยเลย"⁴ เพราะในกรุงเทพฯ เองก็ยังมีแต่ผู้ เข้าใจควยปากมากกว่าเข้าใจควยใจจริง"⁵

การที่ทรงประเมินความรู้สึกและความคิดเห็นทางการ เมืองของประชาชน ในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการพิจารณาอย่างฉาบฉวยเกินไปหรือไม่พยายามเข้าพระทัย

¹ เรื่องเดียวกัน

² ศรีอยุธยา (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), ฉายอำนาจ, หน้า 229.

³ ทรายละเอียดไทม์ที่ 2.

⁴ จดหมายเทศุรายวันในการเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันออกตั้งแต่นครปฐมถึงกาญจนบุรี ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2456 อ้างถึงใน สุวดี เจริญพงศ์, "ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว - ทอการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475", หน้า 39.

⁵ เรื่องเดียวกัน

ในความคิดของพลเมืองโดยเฉพาผู้ที่อยู่ในระคับ เป็น "มันสมอง" ของชาติ ซึ่งน่าจะ มีสำเหตุพุนามาจากการที่พระบาทสมเด็จพะมงกุฎา ไมทรงมันพระทัยในความมันคง ของสภามันกษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยที่ทรง เห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทย ทำให้ พระองค์ไไมทรงำเนินการพัฒนาระบบการ เมืองของประเทศ เพื่อสนองความต้องการ ของประชาชนอย่างจริงจัง การตั้ง เมืองทดลองการปกครองประชาธิปไตย "กุดีตธานี" การให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์จึงมิได้เป็นไปเพื่อแสวงทางสู่ประชาธิปไตย ดังกล่าวมา แล้วในบทที่ 3

* * * อย่างไรก็ตามการดำเนินการสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพะมงกุฎ เกลาเจ้าอยู่หัวไชวจะประสมอุปสรรคโดยตลอดหรือประสมความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เพราะยังมีปัจจัยผลักดันและเกื้อหนุนให้พระบรมราโชบายหลายประการของพระองค์ สัมฤทธิ์ผล ซึ่งบางอย่างก็เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ บางอย่างก็เป็นประโยชน์ ส่วนพระองค์ บางอย่างก็เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม บางอย่างก็แม้ไม่ได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว โดยตรง แต่ก็เป็นประโยชน์ใหญ่น้อยแก่ชาติ

ผลงานสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพะมงกุฎ เกลาเจ้าอยู่หัวก็มีส่วน เข้าถึงและมีผลกระทบตอมวลชน เช่น การตั้งกองเสือป่า ปรากฏว่ามีคนจำนวนมาก สมัครเข้าเป็นสมาชิก แม้ว่าบางส่วนอาจจะสมัครด้วยความจำใจ หรือเพื่อต้องการ ผลประโยชน์ส่วนตัวค่าง ๆ หรือสมัครไปตามสมัยนิยมก็ตาม แต่ก็ยอมจะมีอยู่จำนวน ไม่น้อยที่สมัคร เพราะเห็นประโยชน์ของการฝึกหัดเสือป่าอย่างพระบาทสมเด็จพะ มงกุฎเกล้าฯ ทรงวางจุดประสงค์ไว้ และเมื่อร่วมฝึกหัดแล้วเกิดความรู้สึกชาตินิยม เมื่อพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าฯ ทรงนำประเทศไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ หนึ่ง ก็ปรากฏว่ามีสมาชิกเสือป่าและมีประชาชนหลายสาขาอาชีพและแทบทุกจังหวัด¹

¹ สมพล ศิลปวุฒิ, "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลก ครั้งที่หนึ่งและผลที่ประเทศไทยได้รับ", หน้า 143.

มาสมัคร เขารวมรบในกองทหารอาสาเป็นจำนวนมากกว่าที่ทางราชการต้องการหลายสิบเท่า¹ และประชาชนที่อยู่นอกลังก้าก็มาร่วมกันบริจาคทรัพย์และสิ่งของช่วยราชการสงครามในคราวนี้ด้วย² ซึ่งในจำนวนบุคคลเหล่านี้ยอมมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่ช่วยเหลือทางราชการเพราะความรัก และต้องการรับใช้ชาติอย่างจริงจัง และจากการบริจาคเงินสมทบซื้อเรือรบหลวง "พระร่วง" มีคนรวมให้เงินถึง 130,000 บาท³ ซึ่งในจำนวนนี้ยอมมีผู้บริจาคด้วยความหวังที่จะให้มีเรือรบป้องกันชาติในยามอันตรายอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้นามสกุล ก็มีประชาชนจำนวนมากที่ตัวใช้นามสกุลกันกว้างขวางพอสมควรรวมทั้งชาวต่างชาติในประเทศไทย เฉพาะผู้ขอพระราชทานนามสกุลก็มีกว่า 6 พันราย⁴

การปลุกใจประชาชนให้เกิดความรักชาติอย่างน้อยก็มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนให้ความสนใจ ตื่นตัว มีการวิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงกันในเรื่องความรักชาติว่า ความรักชาติคืออะไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร แสดงว่า สิ่งทีพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสื่อสารหรือถ่ายทอดแก่มวลชนไม่ได้ดกเดเลยหรือไม่มีการรับรู้ ซึ่งในหมู่ผู้รับรู้นั้นย่อมจะมีผู้เข้าใจและซาบซึ้ง เกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อชาติห่วงใยในความปลอดภัยของชาติและสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ฯ ไปด้วย เช่น บทความที่มีผู้เขียนลงหนังสือพิมพ์สยามพันธไทยในช่วง พ.ศ.2466 ถึง พ.ศ.2467 มีบทความทำนองนี้เป็นจำนวนมาก เช่น เรื่อง "รักชาติด้วยปาก" "ช่วยกันรักหรือช่วยกันฉลาด" "รักชาติแล้วจะปฏิบัติอย่างไร" ฯลฯ ในบทความเรื่อง "ช่วยกันรักหรือช่วยกันฉลาด"

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

3 Walter F. Vella, Chaiyo! . . . ., P.260.

4 ทรายเป็นละเอียดในแผนที่ 3.

ที่เขียนโดยผู้ใช้นามปากกาว่า "นายรักวาสนา" สะท้อนให้เห็นสภาพดังกล่าวได้คือว่า
 ...ควยข้าพเจ้าเคยไต่ถามในหนังสือต่าง ๆ แลได้เคยสตั้มถ้อยคำแห่งนพทรน
 เปนอันมาก มักกล่าวชักชวนซึ่งกันแลกันว่า ควรไ้ร่นชาวเราช่วยกันรักชาติ
 รักพระพุทธศาสนา รักพระมหากษัตริย์ แลรักบ้านเมือง เกือบเมืองบิครมารคร
 ของเรา ถ้อยคำเช่นนี้กล่าวกันคเป็นอุคโฆษกีกองอยู่เสมอมิไ้ขาด...¹

หนังสือพิมพ์ออกใหม่ในสมัยนั้นบางฉบับถึงกับมีการแถลงวัตถุประสงค์
 ของการออกหนังสือพิมพ์ของตนว่า เพื่อประโยชน์ของชาติ เช่น หนังสือพิมพ์สยามสมัย
 ที่ออกใน พ.ศ. 2459 แสดงจุดประสงค์ว่า

....จะทำการสำหรับบำรุงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ บานเกิดเมืองนอน
 ยิ่งกว่าการอย่างอื่น ๆ... ข้อสำคัญก็เพื่อจะไ้มีหนังสือพิมพ์เป็นภาษาไทย
 เจ้าของเปนไทย เป็นหนังสือพิมพ์อย่างคชินในประเศไทยสักฉบับหนึ่ง...²

การเผยแพร่พระบรมราโชบายสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกลาเจ้าอยู่หัวโดยไชวรณกรรมเป็นสื่อ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการปลุกฝ้งความรักชาติ
 การเตือนใจให้ระวังภัยที่จะบัง เกิดแกชาติ การเผยแพร่แนวพระราชดำริทางการ เมือง
 การสั่งสอนศีลธรรม อบรมความประพฤติ ฯลฯ ไ้ ไ้ตาม แมจะมีไ้แพร่หลายไปสู
 คนส่วนใหญ่ของประเศ ซึ่งไ้แกพวกชาวไร้ชาวนาทุกมทุกคนไป เพราะสาเหตุจาก
 การขาดการศึกษาหรือขาดความสนใจก็ตาม แต้ก็ไ้แพร่หลายไปในหมู่มที่มิไ้การศึกษา
 ซึ่งนับว่า เป็นผู้มีบทบาทสำคัญหรือมีอิทธิพลคอวิถีทางดำเนินนโยบายปกครองประเศ
 ปฏิกริยาของคนเหล่านี้คอสึงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกลาเจ้าอยู่หัวไ้ตรงแสดง

¹ "ช่วยกันรักหรือช่วยกันผลาญ", สัมพันธ์ไทย (24 พฤษภาคม 2467): 3.

² "ความประสงค์คออกหนังสือพิมพ์", สยามสมัย (1 มกราคม 2459): 1.

ออกทางบทพระราชนิพนธ์ ไม่ว่าจะ เป็นความเข้าใจ เห็นชอบด้วย หรือไม่เห็นชอบด้วย ซึ่งแสดงออกแก่ ชักตางบท ประพันธ์ เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ้วยการส่งบทความ ลงในหนังสือพิมพ์หรือการนำบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านไป ไขประโยชน์แก่ง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ก็อาจจะพิจารณาได้ว่า เขา เหล่านี้ได้รับรู้และให้ความสใจใจในพระบรมราชาบายของพระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว

บทพระราชนิพนธ์จำนวนมากที่พระบาทสมเด็จพะพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทรง ใช้นั้น เครื่องมือในการสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมกันผู้มา ใช้นั้น เพื่อจุดหมายเดียวกัน ทั้ง ในรัชสมัยของพระองค์และสมัยต่อมา จะ เห็นได้ว่าบทละคร ปลุกใจ ให้รักชาติของพระองค์ ได้ถูกนำมา แสดงบ่อยครั้ง ทั้งในรัชสมัยของพระองค์และสมัยต่อมาจะกระทั่งถึง ปัจจุบัน อาทิเช่น พระร่วง หัวใจกระบี่ นายอำเภอกุศลโอบาย บทความและบทละคร หลายเรื่อง ได้ถูกนำมาตีพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง รวมทั้งมีการนำไปเป็นแบบเรียนของ บัณฑิตเรียน เช่น บทละคร เรื่อง พระร่วง เรื่องท้าวแสนปม และบทปลุกใจเสือป่า เป็นต้น บทเพลงและข้อความบางตอนในบทละคร บทความและบทร้อยกรองต่าง ๆ ได้ถูกนำมาแต่งทำนองเป็น เพลงปลุกใจให้รักชาติในสมัยต่อมา อาทิเช่น จากโคลงสยามาเสสตี จากบทละคร เรื่องพระร่วงและหัวใจกระบี่ ฯลฯ

ผลจากที่พระบาทสมเด็จพะพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวทรง ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์กิต หรือการที่ทรงตั้งเมืองทดลองประชาธิปไตย "ดุสิตธานี" กิต ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ในลักษณะที่ว่า เพื่อให้ประชาชนที่มมีความคิดก้าวหน้า หรือพวกหัวรุนแรงทางการเมือง ได้มีโอกาสเผยแพร่ความตึงเครียดไม่แสดงออกซึ่งการกระทำที่รุนแรงก่อความไม่สงบต่าง ๆ¹ หรือถึงกับจะก่อการปฏิวัติล้มล้างระบอบการปกครองราชาธิปไตยอย่างเช่น พวกกบฏ ร.ศ. 130 คิดกระทำเช่น ปรากฏว่าพระองค์ทรงไว้

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่องหนังสือพิมพ์.

เครื่องมือทั้งสองใคอย่างมีประสิทธิภาพพอสมควร เพราะตลอดเวลาที่ทรงครองราชสมบัติโดยพระองค์ทรงสามารถรักษาความอยู่รอดปลอดภัยของระบอบการปกครองดังกล่าวไว้ได้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองทรงวัดความสำเร็จในเรื่องการปลูกฝังความรักชาติให้พลเมืองของพระองค์ว่าชาวไทยมีความรู้สึกรักชาติกันอย่างไรหลายยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ โดยทรงพิจารณาจากการออกทุนทรัพย์บำรุงกิจการด้านการศึกษา ศาสนา เสื้อผ้า กิจการทหารบกและทหารเรือ ดังที่ทรงมีพระราชปรารภว่า

...ข้าพเจ้านึกที่ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ความรู้สึกรักชาติ - ผู้เขียน) แพรหลายยิ่งขึ้นเสมอ นอกจากการกุศลในการช่วยชีวิต ช่วยการศึกษาอบรม ช่วยพระศาสนาซึ่ง เป็นของธรรมคาวอยู่ในนิสัยพวกเราอยู่แล้วนั้น ก็ยังใคปรากฏรักยิ่งขึ้นเสมอว่า ชาติเราพวกกันรู้สึกของการป้องกันบ้านเมืองเรา เช่น การทหารบก เรือ เสื้อผ้า จนถึงใคออกทุนทรัพย์บำรุงการเหล่านี้... เชน เครื่องบิน และปืนเสื้อผ้า เป็นต้น เป็นผลใคเห็นใคปรากฏเช่นใคเรื่อพระรวงเข้ามาเมื่อเร็ว ๆ นี้ เป็นต้น...¹

ความสำเร็จจากการจัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชที่มีเจ้านายและขุนนางรัฐบาลจากต่างประเทศมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และการที่รัฐบาลอังกฤษถวายยศนายพลเอกพิเศษแห่งกองทัพอังกฤษแก่พระองค์ซึ่งไม่มีประมุขของชาติใคในเอเชียเคยได้รับ เกียรติยศเช่นนี้มาก่อน ความสำเร็จจากการตัดสินพระราชหฤทัยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 กับฝ่ายสัมพันธมิตรเหล่านี้ ย่อมทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงภาคภูมิใจพระทัยและมั่นพระทัยยิ่งขึ้นว่า การมีพระมหากษัตริย์

1

หจข. ร.6 ม.1.3/21 ร่างพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.2463.

เป็นประมุขของชาตินำมาซึ่ง เกียรติยศแก่ประเทศชาติและน่าจะเป็นปัจจัยเอื้ออำนวย
ให้ประชาชนเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ภูมิใจในองค์พระประมุขของชาติและศรัทธาในสถาบัน
กษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยตามที่ทรงมีพระราชประสงค์บางอย่าง นอกจากนี้ทรงได้รับ
แผนสัมฤทธิ์รูปกระบี่และครุฑและศรีโบราณพร้อมด้วยคันสายและลูกศร ตลอดจนข้างเผือก
มาสู่พระบารมีในตอนต้นรัชกาล บอมหาไถทรงเชื่อมั่นในพระบุญญาภินิหารของพระองค์เอง
อยู่เป็นอันมาก และคงนำไปสู่แนวพระราชดำริที่ว่าในประเทศไทยมีคนอยู่สองชั้นเท่านั้น
คือ ราษฎรสามัญและพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินแทนราษฎร
ผู้มอบอำนาจให้

อนึ่ง แม้ว่าในรัชกาลของพระองค์ได้มีพระราชวงศ์กลุ่มภฎ ร.ศ. 130
กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ หรือประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ที่คอยค้านและไม่เห็นด้วยกับแผนการสร้าง
ชาติของพระองค์ มีการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายเศรษฐกิจ สังคม การบริหารราชการ
แผ่นดิน ตลอดจนพระราชจริยวัตรอย่างรุนแรง เผด็จรอน แต่ถาพิจารณาเจตนาเบื้องตน
ที่อยู่เบื้องหลัง การแสดงออกถึงกตเวทิตาจะกล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านั้นก็มีความรักและ
ความปรารถนาดีต่อชาติ ต้องการเห็นชาติเจริญรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ ซึ่งก็ทรงกับพระ
ราชดำริและพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นกับ
และการแสดงออกของบุคคลเหล่านั้น นอกเหนือจากเกิดจากความคิดเห็นส่วนตัวแล้ว
ย่อมมีจำนวนหนึ่งที่ได้รับแรงกระตุ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรง
เผยแพร่อุดมคติเห็นของพระองค์ทางสื่อมวลชนอยู่ตลอดรัชกาลนั่นเอง

การดำเนินพระบรมราโชบายสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ยังพิจารณาได้ว่าเป็นแนวทางแก่ปกครองประเทศไทยในสมัยต่อมาที่
ต้องการจะดำเนินนโยบายสร้างชาติเช่นเดียวกัน ที่เห็นได้ชัดคือในช่วงเวลาที่
จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก (พ.ศ. 2481 - 2487) แม้
ว่าจะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาการและความเปลี่ยนแปลง
แปลงทางการ เมือง ผู้นำทั้งสองปกครองประเทศภายใต้ระบอบการปกครองที่ต่างกัน

จอมพล ป.พิบูลสงครามและหลวงวิจิตรวาทการ ผู้เป็นคนสำคัญในการ
 ดำเนินงานสร้างชาติทางมีโอกาสดูเห็นการดำเนินพระบรมราโชบายและวิธีการสร้าง
 ชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ การดำเนินงานสร้างชาติของบุคคล
 ทั้งสองอาจจะได้แรงบันดาลใจจากพระบรมราโชบายเหล่านั้นหลายประการ เช่น การ
 ปลุกฝังความรักชาติด้วยการกระตุ้นเตือนใจประชาชนให้เกิดความจงรักภักดีและความ
 ภูมิใจในความเป็นชาติไทย และด้วยการใช้สื่อมวลชนทางค่านววรรณกรรมและหนังสือ
 พิมพ์ แต่ในสมัยของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวหน้าไปกว่าตามความเจริญทาง
 วิทยาการ คือมีการใช้วิทยุกระจายเสียง ทั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 และ จอมพล ป.ต่างก็ใช้ความสามารถด้านการประพันธ์พระราชนิพนธ์และแต่งหนังสือ
 ปลุกใจ อบรมสั่งสอน และชี้แนะประชาชนโดยใช้พระนามและนามแฝง² ต่าง ๆ มีการใช้
 บทเพลง บทละครอิงประวัติศาสตร์ปลุกกระแสวิถีความคิดของประชาชน เตือนใจให้มีความ
 สามัคคีกัน แนะนำให้คบเยี่ยงอย่างบรรพบุรุษ ฯลฯ ที่คล้ายคลึงกันมาก พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าฯ ทรงแต่งคำานานเสื่อป่าสำหรับ เทอคเกียรติวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย
 ส่วนในสมัย จอมพล ป. หลวงวิจิตรวาทการ ก็แต่งละครทำนองเดียวกัน เช่น เรื่อง
 ศักดิ์กลาง ราชมน เลือดสุพรรณ นวนเจ้า พอขุนนางเมือง ฯลฯ และบทเพลงรักไทย
 มารัฐไทยสามัคคี คั่นเด็กชาวไทย เลือดคอรุชยา ฯลฯ เหมือนที่พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งบทสร้อยเพลง เพลงฝรั่งว่าเท่า ฯลฯ สำหรับปลุกใจ
 เสื่อป่าและทหาร ฯลฯ

¹ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก และหลวงวิจิตรวาทการ เป็นข้าราชการ
 กระทรวงการต่างประเทศ

² นามปากกาของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่น "ลูกสามัคคีไทย"
 "สามัคคีชัย" "อกไก" "2175" "แมสสาย" ฯลฯ

ในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังได้มีการปรับปรุงสังคมไทยด้วยการพัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ ความประพฤติ และปรับปรุง เสริมสร้างวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นระเบียบประเพณี ศิลปกรรม วรรณกรรม ตลอดจนการพัฒนาฐานะสตรีไทย ฯลฯ ซึ่ง จอมพล ป.ก็ได้ให้ความสำคัญตั้งแต่ เรื่องใหญ่ระดับชาติมาจนถึง เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตประจำวันของประชาชน เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การให้ความสนใจในเรื่องการใช้ภาษาไทย ได้แก่การคิดอักษรวิจิตรใหม่ ให้ความสนใจในเรื่องวันเดือนปีศักราชที่สำคัญของชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เปลี่ยนศักราชของประเทศจากการใช้รัตนโกสินทร์ศกเป็นพุทธศักราช จอมพล ป.เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 1 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคม, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงกำหนดวันชาติขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือศูนย์รวมจิตใจชาวไทย โดยให้ใช้วันจักรีเป็นวันชาติ จอมพล ป.ก็ให้ความสนใจในเรื่องนี้เช่นกัน แต่เปลี่ยนเป็นใช้วันที่ 24 มิถุนายน อันเป็นที่คณะราษฎรปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผลสำเร็จ เป็นวันชาติแทน เป็นต้น ส่วนในเรื่องพัฒนาสมรรถภาพของประชาชนก็ได้มีการชักจูงให้ออกกำลังกาย อ่านหนังสือ ฟังเทศน์ เคารพธงชาติ ทำสวนครัว แดงกาย ความความนิยมของท่านผู้นำของประเทศ ฯลฯ เช่นเดียวกัน

อนึ่ง จอมพล ป.ได้ให้ความสนใจและดำเนินการปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยมให้แก่เยาวชนไทย ตั้งแต่สมัยรัฐบาลของพระยาพลพลพยุหเสนา (พ.ศ. 2476 - 2481) โดยจัดตั้งยุวชนทหารขึ้นตามโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ - อยุธยา เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2478 ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกหัดเด็กชายให้มีความกล้าหาญ รักชาติ มีวินัย ขอมส ขอมตาบในสมรรถมิเพื่อประเทศชาติ¹ ในทำนองเดียวกันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งกองลูกเสือขึ้น

¹ เทียมจันทร์ อ้าแหว, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 171.

ความแตกต่างระหว่างการดำเนินนโยบายสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่น ในด้านการเผยแพร่ *ลัทธิชาตินิยม เป็นไปในลักษณะที่ว่าลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เน้นถึงความเป็นชาติ การรักษาเอกลักษณ์ของชาติ และเชิดชูสถาบันกษัตริย์โดยตรง ใช้พระบรมราโชบายที่นุ่มนวล ใต้การจูงใจ การชี้แนะ การอบรมสั่งสอน และถ้าจะออกกฎหมายหรือข้อกำหนดต่าง ๆ ให้ประชาชนปฏิบัติตามโดยเฉพาะในค่านับว่าสังคมนี้ มักประกาศเป็นพระราชนิยม ในกรณีกำจัดอิทธิพลชาวจีนที่ใช้วิธีการแค้นพระราชนิพนธ์ปลุกความสำนึกของชาวไทยและออกพระราชบัญญัติที่มีลักษณะ เป็นการผสมกลมกลืนให้เป็นคนไทย ส่วนนโยบายของ จอมพล ป. มีความเข้มข้นหรือรุนแรงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลุกใจเรื่องชาตินิยม คือมีหลักการและวิธีดำเนินการ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่เด็ดขาดและมีระเบียบ โดยเน้นถึงความยิ่งใหญ่ของชาติที่แสดงออกในการขยายอาณาเขตและการพิสูจน์ความยิ่งใหญ่ของ เผ่าพันธุ์จากอดีตกาลและพยายามบังคับกษัตริย์และความสำเร็จของสถาบันกษัตริย์ในจิตสำนึกของชาวไทย¹ ทั้งนี้ เพราะ จอมพล ป. เป็นผู้นำในสมัยประชาธิปไตย และตัว จอมพล ป. เองก็เป็นสมาชิกคนสำคัญของคณะราษฎรที่ร่วมกันปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ ลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มาอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2480 ที่ จอมพล ป. เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลนี้ ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของลัทธิทหารนิยม และลัทธิฟาสซิสต์ (Fascism) จอมพล ป. จึงต้องการที่จะเสริมสร้างความยิ่งใหญ่ของชาติไทยและความสำคัญของการมีผู้นำที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพตามหลักการของลัทธิทั้งสอง²

¹ กอม เกอ สุวรรณทัต-เพ็ชร, "การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม : พิจารณาผลวงวิจิตรวาทการ" , วารสารธรรมศาสตร์ 6 (มิถุนายน - กันยายน 2519) : 150.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 152 - 153.

การดำเนินงานสร้างชาติของ จอมพล ป. ในแนวทางที่ต่างจากพระบาทสมเด็จพะพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าวข้างต้นนี้ เห็นได้เด่นชัดจากการเรียกครองดินแดนบางส่วนในลาวและกัมพูชาที่ไทยต้องสูญเสียไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคืนจากฝรั่งเศส ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่ว่าดินแดนเหล่านั้นเคยเป็นของไทยมาก่อน และด้วยเหตุผลตามหลักการชาตินิยมรุนแรงที่ว่าดินแดนเหล่านั้นเป็นที่อยู่ของ "คนไทย" ทั้งสิ้น¹ จนถึงขนาดทำสงครามกับฝรั่งเศสจนได้ดินแดนดังกล่าวกลับคืนมาใน พ.ศ. 2484 ส่วนพระบรมราชาบายชาตินิยมและการส่งเสริมกิจการทหารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นไปในลักษณะเพื่อป้องกันการถูกรุกรานแทนหมิไซเพื่อรุกรานหรือแสดงความยิ่งใหญ่ด้วยการก่อเหตุทำสงครามกับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ จอมพล ป. ยังได้ประกาศ "รัฐนิยม" 12 ฉบับ (พ.ศ. 2482 - 2485)² และพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช 2483³ ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อสร้างภาพพจน์ใหม่ของเมืองไทยตามหลักการลัทธิฟาสซิสต์แบบชาวไทยทั้งสิ้น⁴ และเป็นการใช้ลัทธิชาตินิยมเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนมากเกินไป⁵ เช่นในเรื่องการแต่งกาย กิจวัตรประจำวัน ฯลฯ มีการบังคับบีบบังคับให้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 156.

² ทรายละเอียดยุทธิน โฉมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยยุคเรอูนัวร์" วารสารวัฒนธรรมศาสตร์ 6 (มิถุนายน - กันยายน 2519) : 125 - 127

³ "พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช 2483", ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 57 (15 ตุลาคม 2483) : 518.

⁴ กอมเกิด สุวรรณทัต-เพ็ญ, "การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม...", หน้า 153.

⁵ เขียมจันทร์ อำแหง, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487)", หน้า 171.

ประชาชนกองจักทาเสื่อนาเครื่องแต่งกายและปฏิบัติตนตามอย่างที่มีรัฐบาลกำหนดขึ้น เช่น บังคับให้สวมรองเท้า สวมหมวก เลิกนั่งโจงกระเบนและเลิกกินหมาก ฯลฯ

ในการกำจัดอิทธิพลของชาวจีนในประเทศไทยของรัฐบาล จอมพล ป. ก็เป็นไปอย่างเข้มงวดกวดขันมาก มีการประกาศยุบสมาคมลับต่าง ๆ ของชาวจีน กำหนดเขตหวงห้ามไม่ให้ชาวจีนเข้าไปตั้งถิ่นฐาน สั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนที่ลงข่าวการเมือง กวดขันการตั้งโรงเรียนและการสอนภาษาจีน ซึ่งผลปรากฏว่าระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2484 มีโรงเรียนจีนยุบตัวเองและถูกสั่งปิดตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์รวม 242 โรงเรียน¹ ประกาศห้ามชาวจีนจำหน่ายอาหารในสถานที่ราชการและประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชญากรรมและวิธีอาชญากรรมสำหรับคนไทยพุทธศักราช 2486 เพื่อกำจัดสิทธิในการประกอบอาชีพบางอย่างของชาวจีนและสงวนไว้เฉพาะชาวไทย²

การโจมตีมวลชนของ จอมพล ป. เช่น วิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ก็เป็นไปอย่างเข้มงวดเช่นกัน ในลักษณะที่ว่ากองรับใช้ "เบี่ยงเบน" คือเป็นแหล่งโฆษณาให้ราษฎรนิยมชมชื่นศรัทธา และรู้จัก "ทานหนา" ผู้มีศักดิ์ประชาชน³ ก่อตัว จอมพล ป. และมีการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ กวดขันกับหนังสือพิมพ์มากโดยให้อำนาจแก่รัฐมนตรีมหาดไทยคือ จอมพล ป. เองอย่างกว้างขวาง ในการควบคุมและพิจารณาบทความขึ้นใหม่ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

¹ เทียมจันทร์ อำแหง, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของ จอมพล ป. พิบัติสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487)", หน้า 188.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

³ ศรีกรุง, 18 มีนาคม 2485 อ้างถึงใน แฉมสุข นุมนนท์, "เมืองไทยยุคเชอหนา", หน้า 122.

และมีอำนาจเด็ดขาดตัดสินว่าหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่จะถูกห้ามจำหน่ายหรือปิดกิจการ¹ ซึ่งต่างจากวิธีการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์มาก แม้ว่าจะมีรูปประสงค่อนแบบแฝงอยู่ และแม้การออกพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและสิ่งพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้เข้มงวดเท่าที่สมัยจอมพล ป.

งานสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนอกเหนือจากเป็นแรงบันดาลใจให้แกสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ผลงานของพระองค์ยังได้ช่วยและคงเป็นที่ประพาศปฏิบัติกันมาจนถึงสมัยปัจจุบัน อาทิเช่น ขงไตรรงค์ พุทธศักราช คำนำหน้านามเด็กและสตรี นามสกุล พระราชบัญญัติประถมศึกษา โรงเรียนต่าง ๆ และมหาวิทยาลัย การเปล่งเสียง "โธโย" เมื่อแสดงความยินดี ฯลฯ การวัดสมรรถภาพหรือคุณสมบัติของคนก็ใช้มาตรการทั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพยายามพัฒนาผลเมืองในรัชสมัยของพระองค์มาแล้ว คือ วัดกันสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ สุขภาพพลานามัย ทั้งนี้เป็นต้น

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการปลุกใจประชาชนชาวไทยให้เกิดความสำนึกถึงความเป็นชาติอันหนึ่งอันเดียวกัน ความจงรักภักดีต่อสถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำมาใช้ เป็นอุดมการณ์หลักในการสร้างชาติไทยขึ้นได้คงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นอุดมการณ์หลักของชาติไทยไปมีปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง จึงปรากฏว่าทางราชการ โรงเรียนต่าง ๆ และกลุ่มชนบางกลุ่มได้เข้ามาดำเนินการส่งเสริมและเผยแพร่อย่างจริงจัง เพื่อให้ชาวไทยเชื่อว่าคนไทยและสังคมไทยจะอยู่ได้อย่างมั่นคง และสงบเรียบร้อยก็ต่อเมื่อคนไทยมีความรักชาติและยึดมั่นในสถาบันทั้งสาม และเพื่อเป็นการผนึกกำลังประชาชนเข้าด้วยกัน เช่น สละทรัพย์สิ้นเพื่อกิจการสาธารณะ

¹ แดมสุข นุมนนท., พันอศิต, หน้า 121.

บางอย่างหรือการแสดงประชามติในการต่อต้านศัตรูภายนอก เป็นคน¹ เช่นเดียวกับ
ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว² เสด็จทรงพระราชประสงค์ไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹ กระทบด ทองธรรมชาติ, "อุดมการณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย",
² หน้า 6.